

26. ԷՐԱԶ ՏԵՆՈՂ ԱՇԿԵՐՏԸ

Ավալ ժամանակին ըլնում ա շիլնում մի բեզրգյան: Էս բեզրգյանը մի մինուճար տղա ա ունենում, էլ զադ չէ: Ինքն էլ շատ ծերացած ա ըլնում, ընենց որ հա՛յ-հայը գնացն, վա՛յ-վայն էր մնացն: Օրեն մի օրը կանչում ա իրա բարեկամներին:

— Տենում եք,— ասում ա,— ես ծերացել եմ, դեն ընկե. տղես էլ հլա էրեխա ա, աշխարի խերն ու շառը չի գիտա. ձեզանից մեկ խնդիրքս էս ա, որ իմ մեռնելուց եղը ինչ ունեմ-չունեմ՝ տո՛ւն, տե՛ղ, մա՛լ, դո՛ւ վաթ, քոմմա ծախեք, նաղդ փող շինեք, կշտնե-րիդ պահեք, շահացնեք ընչանք տղիս մենծանալը: Որ մենծացավ,— ասում ա,— կտանեք նրան մի փեշակի կտաք, որ պարապ-սարապ չմանգա:

Անց ա կենում մի քանի վախտ, էս բեզրգյանը հիվանդանում ա, տեղով-բարձով թեք ընկնում, էլ չի վե կենում՝ տղի շարը տա-նում ա: Բարեկամները, ոնց որ կարգն էր, տանում են դրան թա-ղում: Եննա բերում են, ոնց որ կտակն էր¹, դրա ունեցած-չունեցածը քոմմա ծախում են, նաղդ փող շինում, կշտներին շա-

¹ Տպագիր տեքստում այս արտահայտությունը եղել է՝ «...ոնց որ վախար էր առն», ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.):

հացնում: Տղեն էլ որ դառնում ա տասը-տասնէրկու տարեկան, ասում են. «Տասնենք մի փեշակի տանք»: Դրան աղաք են անում, տանում բաղար՝ է՛ս փեշաքյարի կուշտը, է՛ն փեշաքյարի կուշտը, դե՛ս են էթում, դե՛ն են էթում, մախլաս, որ շատ ման են գալի, ծանդր ու թեթև են անում, տալիս են թագավորի զարգյարի կուշտը աշկերտ:

էս տղեն ա՝ առավոտները գշերով-գշերհանա վեր ա կենում էթում զարգյարի դուքանը, իրիկները՝ մըղըբըբը կոխելիս թողում ա գալի տուն:

Ըսենց անց ա կենում մի վախտ՝ մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի շաբաթ, մախլասի՝ մի ամիս, օրեն մի օրը թագավորը կանչում ա էդ զարգյարին իրա կուշտը: Զարգյարը գալիս ա թագավորին զուլիս տալի, ընդե կաննում:

— Ո՛ւտա,— ասում ա թագավորը,— առ էս տասը ոսկին ու էս էրկու անգին քարը. կտանես ինձ հմար էրկու լավ մատանիք կշինես, կրերես. մի շաբաթ էլ քեզ վադա եմ տալի:

— Աչբիս վրա,— ասում ա զարգյարը:

Թագավորին զուլիս ա տալի, ոսկիքն ու անգին քարերը վեր ունում, դուռ գալի:

էթում ա դուքան, ոսկիքն ու անգին քարերը դնում դաղգյահի վրեն, աշկերտին թամբահ ա անում, որ մուղաթ կենա ու ինքը վե կենում, էթում տուն, ասում ա. «Հաց ուտեմ պրծնեմ, եննա կգամ կշինեմ: Կա՛վա»:

էս աշկերտն ա՝ ուստեն ոտը շեմքիցը դուռ ա դնում թե չէ՝ զուլիսը դնում ա դաղգյահին, անսաս քնում:

Սատանական հենց էդ վախտը թագավորը իրա նաղիր-վեղրի հեննա դարվշի գեյմ մտած, գալիս ա ըտերանք ման գալու՝ տենա ի՛նչ կա, ի՛նչ չկա: Էդ զարգյարի դուքանի կշտովը անցկենալիս, վարավորդ ա անում, տենում աշկերտը քնել ա, իրա տված ոսկիքն ու անգին քարերն էլ հրեն դաղգյահի վրեն: Թագավորը էս որ տենում ա, ուսուլով, ոտի մանների վրա մննում ա նեքսե, ա՛ռ հա դրան մի լա՛վ սիլլա: Տալիս ա ու դուռ գալի ծըլկվում:

Աշկերտը վախությունիցը վեր ա թոնում, տենում մարդ չկա:

— Ա՛յ անաստոծ,— ասում ա,— խի՞ չիր թողում իմ մուրազին հասնելի. ի՛նչ ասեմ, ինձ սիլլա տվող, ոնց որ դու մուրազս փորիս թողիր, բարով դու էլ քու մուրազին չհասնես:

էս խոսքը թագաւորը լսում ա, համա, որ ասես, ձեն-ծպտոն չի հանում. թողում ա գալի ամարաթը: Կանչում ա իրա նոքար-ներին:

— Էս սհաթին, — ասում ա, — կէթաք Ֆլա՛ն զարգյարի աշ-կերտին կկանչեք, կրեմբք իմ կուշտը:

Նոքարները գլուխ են տալի, էթում: Էթում են զարգյարի դու-քանը:

— Ուտա, — ասում են, — թագաւորը քու աշկերտին կան-չում ա:

Զարգյարը մնում ա արմացած:

— Զա՛նըմ, գյո՛ղըմ, — ասում ա, — ախար թագաւորը իմ աշ-կերտի հեննա ինչ բան ունի, յանդիշ ընկած կըլնեք, բալքի ինձ ա ուզե:

— Զէ՛, ո՛ւտա, — ասում են նոքարները, — հենց քո աշկեր-տին ա կանչե:

— Դուք գիտաք, — ասում ա զարգյարը, — հրեդ աշկերտը, հրեդ դուք. տանում եք՝ տա՛րեք:

Նոքարները աշկերտին աղաք են անում, բերում թագաւորի կուշտը: Խեղճ աշկերտը մնացել էր գլխի վրեն մոլորած, վախու-թյունիցը չէր իմանում ի՛նչ անի, ի՛նչ չանի. թագաւորի ամարաթը մտաւ թե չէ, ձեռները դռշին դրած օխտը հետ թագաւորին գլուխ տվեց, ընդե կաննեց:

— Ֆլա՛ն զարգյարի աշկերտը դո՛ւ ես, — հարցրեց թագա-ւորը՝

— Հա՛, թագա՛ւորն ապրած կենա, ես եմ, — ասեց աշկերտը:

— Ա՛յ տղա, — ասեց, — ա՛սա տենամ ի՛նչ էր քու մուրազը, որ փորիդ թողի. ա՛սա, ես կատարեմ:

— Զէ՛, թա՛գաւորն ապրած կենա, — ասեց աշկերտը, — իմ մուրազն ընենց բան ա, որ չեմ կարա ասի:

— Զե՛ս ասի, տե՛ս՝ կփռմանես:

— Թա՛գաւորն ապրած կենա, ի՛նչ ուզում ես՝ ա՛րա, արինս քեզ հալալ ա:

Թագաւորը տենում ա, որ չէ, աշկերտը մի հետ պպին ա կան-նե, չի ուզում ասի, հրամայում ա իրա նոքարներին՝ տանեն քցեն մի մութը ֆորի մեջ, ֆորի բերանն էլ զայիմ կալնեն, բալի վա-

խենա, ասի։ Նոքարները խեղճ տղին ծեծելուն, շարդելուն, բլրոթ-բլրոթելուն, քաշքշելուն՝ տանում են քցում մի մուլքը ֆորի մեջ։

էդ գշերը տղին մնում ա ֆորի միջին։ Հեզսի օրը քաղավորը հրամայում ա նոքարներին, որ էթան էն տղին հանեն, բերեն։ էթում են հանում, բերում թագավորի կուշտը։

— Ա՛յ տղա,— ասում ա թագավորը,— ասսանից վախեցի, ա՛րի ինձ էրադդ ա՛սա։ Որ ասես, իմաց կա՛ց՝ ի՛նչ ուզես, կտամ։

— Չէ՛, թագա՛վորն տպրած կենա,— ասում ա աշկերտը,— չե՛մ ասի, ի՛նչ ուզում եմ՝ ա՛րա։

— Տարեք դրան էլ եդ գցեք ֆորը,— հրամայում ա թագավորը,— բալի բնդն խելքը գլուխը գա։

Նոքարները ծեծելուն, քաշքշելուն տանում են յա՛լլա՝ գրբըմ-փալեն էլ եդ քցում ֆորի մեջ։

Խեղճ տղեն սոված, ծարավ մնում ա ֆորի միջին մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի՝ մի շաբաթ, տենում ա ֆորի բերանը բաց անող չկա։ Վերջը միտք ա անում՝ գետինը փորի, բալի մի ծակ գտնի, բնդիան դուռ դա, փախնի։ Մի փետի կտոր ա գտնում ֆորի միջին։ Էդ փետի կտորը վեր ա ունում ու յավաշ-յավաշ ֆորի մի դհիցը քանդում։ Քանդում ա, քանդում ա, քանդում ա, մի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեք սհաթ, տենում ա ղամշներ էրեաց։ մի էրկու թիզ էլ քանդում ա, տենում, բհը՛, մի ծակ բաց էլավ աղաքին։

— Էս լավ էլավ,— ասում ա,— հմի էս ծակը լենացնեմ, որ անցկենամ էն դիհը, տենամ ի՛նչ կա, ի՛նչ չկա։

Քանդում ա, քանդում ա, էնքամ քանդում ա, որ տենում ա էդ ծակովը կարա անցկենա, նոր ղայիշը միջքիցը եդ ա անում, նրա մի տուարը բնդն մի տեղան բանդ անում, մեկել տուարը բռնում ա ու սրլլալեն վե գալի ներքև։ Վեր ա գալի ի՛նչ տենում՝ մի օթախ թամուզ ավլած, սարքած, միջին մի տախտ դրած, տախտի վրեն մի ձեռք խաս տեղաշոր քցած, մի սի՛րուն, նա՛խշուն, հուրի-մալաք աղջիկ էլ էդ տեղաշորի միջին քնած ա. էնքա՛մ սիրուն, էնքա՛մ նաշխուն, որ չուտես, չխմես, չհագնես, չմաշես, հենց նրա գլուկ-շամալին թամաշ անես¹։ Սրան որ չի տենում, խելքամաղ ա

¹ Տպագիր տեքստում այս բառը բանահավաքի ձևերով չնշված է (Մ. Կ.)։

² Տպագիր տեքստում հաշորդում է՝ «էհեմ մի սիրունիկ զազ էր», որը չնշված է բանահավաքի ձևերով (Մ. Կ.)։

ըլնում, մնում: Դե՛ս, դե՛ն ա մտիկ տալի, տենում մի պուճախին էլ մի ոսկե սինի՝ մեջը լիքը փլավ, մի ղաղ էլ տապակած, փլավի գլխին դրած: Նա էլ զաթի էսթավուր բանի էր ման գալի. վրա ա պրծնում, կուշտ ու կուռ փլավն ուտում, բերանը սրբում, էն դիճը կաննում: Եննա էթում ա աղջկա էրկու թուշը ղայիմ պաշում, նոր ղայշի տուտը բռնում, բանձրանում էլ եդ իրա տեղը: Դու մի ասի՝ էդ աղջիկը հենց թագավորի աղջիկն ա ըլնում:

էդ աղջիկն ա՝ մի վախտ զարթնում ա, վե կենում տենում իրա փայ փլավը կերել են. հայլու մեջն ա մտիկ տալի, տենում էրեսի վրեն լաքա կա:

— Կա չկա, — ասում ա, — ըստե մարդ ա մտե, համ իմ փայ փլավն ա կերե, համ էլ ինձ պաշե, թողե զնացե:

Դե՛ս ա ընկնում, դե՛ն ա ընկնում, է՛ս պուճախը, է՛ն պուճախը, տենում ա մալ-դ-մաղաթ չկա, դուռն էլ ղայիմ շինած ա: Մնում ա արմացած, չի իմանում էս ի՛նչ բաս ա:

էգսի օրը աշկերտն էլ էդ վախտին ֆորի միջիցը էն ծակը բաց ա անում, վե գալի թագավորի աղջկա օթախը, տենում ա էլի բնած ա. էթում ա նստում, անսաս նրա փայ փլավն ուտում, եննա մոտանում ա աղջկա ջուխտ թուշը պաշում, հենց ուզում ա էթա՝ աղջիկը նրա փեշը ղայիմ բռնում ա:

— Ա՛յ տղա, — ասում ա աղջիկը, — օձն իրա պորտովը, դուշն իրա թևովը ընչանք օրս սիրտ չի արե ըստե ոտ դնի, դու ո՞նց սիրտ արիւր մտար իմ օթախը: Ոնց ես՝ էթամ հորս ասեմ, էն սհաթին քեզ քյալլա անիլ տա:

— Թագա՛վորի աղջիկը սաղ ըլնի, — ասում ա տղեն, — քու սերն ա բերե: Քանց հորդ ես ասում, — ասում ա, — հաղիւր դու քու ձեռովը քյալլա ա՛րա, պրծի էլի:

էս խոսքը շատ ա դիր ղալի՝ աղջկանը:

— Բաս որ ըտենց ա, — ասում ա, — սրանից դենը ես քունն եմ, դու իմը՝ Ռադի՞ ես:

— Ռա՛դի եմ, — ասում ա տղեն:

Նոր թաղադան էրկսով նստում են հացի. ուտում են, խմում, քեֆ անում, ջա՛ն ասում, ջա՛ն լսում ընչանք դառը կեսգշեր: Եննա տղեն վեր ա կենում էթում էլ եդ իրա տեղը, ծակը ղայիմ կալնում, որ մարդ չիմանա:

Հսենց անցկացավ մի ամիս, էրկու ամիս, իրեք ամիս. էս

աղեն ամեն գշեր էն ժակովը վեր էր գալի թագավորի աղջկա օթախը, նրա հեննա ուտում, խմում, ասում, խոսում, մասլահաթ անում, նոր լիսադեմին էլ եղ գալի իրա տեղը:

Օրեն մի օրը թագավորը հրամայեց իրա նոքարներին՝ էթան տենան դարգյարի աշկերտը մեռել ա, թե դեռ հլա սաղ ա, հանեն, բերեն իրա կուշտը: Նոքարները զնացին ֆորի բերանը բաց արին, պարանը կախ տվին, էն տղին ֆորիցը հանեցին, բերին թագավորի կուշտը: Թագավորը տղին որ. տեհավ, մնաց արմացած: Չաղուխյունիցը տղի շլինքը էնքամ էր հաստացե, կասենաս գոմշի շլինք բլներ:

— Հը՛, — ասեց թագավորը, — էրադդ ասո՞ւմ ես, թե չէ:

— Չէ՛, թագա՛վորն ապրած կենա, — ասեց տղեն, — իրեք ամիս չէ, թեկուզ իրեք տարի էլ պահես ֆորի միշին, ես իմ էրազն ասողը չեմ:

— Ա՛յ տղա, — ասեց թագավորը, — մեղք ես, ջահել-ջիվան ես. տե՛ս՝ վերջը կփոշմանես:

— Թագա՛վորն ապրած կենա, չեմ փոշմանի, ի՛նչ ուզում ես՝ ա՛րա:

Թագավորը հերսոտեց տղի վրեն, նոքարներին հրամայեց, տանեն էլ եղ քցեն ֆորի մեջը, որ ընդե սովածությունիցը մեռնի: Նոքարները ծեծելոն, ջարդելոն, քաշքշելոն ստանում են նրան էլ եղ քցում ֆորի մեջը, թողում գալի:

Ջարգյարի աշկերտն էլ դաթի էս էր ուզում: Աղաքվա պես ասսու իրան օրը գշերը կախ էր ընում աղջկա օթախը, ընչանք լիսադեմ կշտին մնում, ուտում, խմում, կշտանում, նոր լիսադեմին քանձրանում էլ եղ իրա տեղը:

Ըսենց անց ա կենում մի ժամանակ. օրեն մի օրը Ֆրանգըստունի թագավորը էդ երկրի թագավորին իրեք ձի ա ղրկում, հետն էլ թամբահ անում, թե. «Պտի իմանաս սրանց ամեն մնի յաշը՝ ո՛ր ձին քա՛նի տարեկան ա. չիմացար, իմաց կաց քու սաղ թագավորությունը քարուքանդ կանեմ, դու գիտաս»:

Խեղճ թագավորը էս որ լսում ա, թուք ու մուքը կպնում ա, վախուժությունիցը չի իմանում ի՛նչ անի, ի՛նչ չանի, ի՛նչ ջուղաք տա նրան:

Միտք արեց, միտք արեց, վերջը ասեց. — Թե իմանա՛ իմ աղջիկը կիմանա էս բանը, էլ մարդ չէ՛:

էն սհաթը զարավաշների բերնովը խաբար ղրկեց աղջկանը, թե՛ ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բան. Ֆրանգաստունի թագավորը իրեք ձի ա ղրկե, պտի նրանց յաշը իմանաս: Դե նրա աղջիկը իմաստուն էր, է՛լի, ամեն բան գիտար, համա մախսուս շասեց. հորը ջուղար ղրկեց, թե իրա իմաստունութունը գնացել ա, թող ուրշին հարցնի: Ղարավաշները խաբար բերին թագավորին, թե աղջիկդ ըսենց ա ասում:

էդ իրիկուն զարգյարի աշկերտը, ոնց որ իրա դագեմն էր, էլի ֆորի միշիցը կախ ա ըլնում թագավորի աղջկա օթախը:

— Տղա՛, — ասում ա թագավորի աղջիկը, — բա չես ասի՛ ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բան: Ֆրանգաստունի թագավորը հորս իրեք ձի ա ղրկե, հետն էլ ապսպրե, թե՛ «Պտի իմանաս ո՞ր ձին քա՛նի տարեկան ա»: Նա էլ զարավաշների բերնովը իմաց էր տվե ինձ, որ էթամ մի ճար անեմ նրան: Ես էլ մախսուս խաբար ղրկեցի, թե իմ իմաստունութունը գնացել ա, թող ուրշին հարցնի, որ ինչ ա՛րե սարվացնեմ, էթաս գտնես, բալի էդ ֆորիցը քեզ աղատի:

— Էդ լավ էլավ, — ասում ա տղեն, — դե սարվացրա տե՛նա՛մ:

— Կէթաս, — ասում ա աղջիկը, — էդ ձիանքանցը աղաք կանես, քու ձեռովը կտանես աղբուրը, կշրես, եննա կբերես դոմը, կկապես, աղաքները զարի կածես, որ ուտեն. որը դունչը կոխեց մսուրքը, եմը կերավ՝ իմաց կա՛ց էն իրեք տարեկան ա. որը եմին դնչով տվեց ու ֆռնշացրեց՝ իմաց կա՛ց ըն էլ էրկու տարեկան ա. որն էլ տեհար դունչը կոխում ա մսուրքը ու ըսկի զարի չի ուտում, հենց դե՛ս, դե՛ն ծով ա ըլնում, տռճինկ տալի՛ իմաց կա՛ց, որ էն հլա խամ ա, եմին չի սարվե, ըն էլ մի տարեկան ա:

— Լա՛վ, — ասում ա տղեն, — ոնց որ ասեցիր, ընենց էլ կանեմ:

Սրանց թողանք ըստե, գանք խաբար տանք թագավորիցը:

էդ թագավորն ա զարավաշներիցը որ իմանում ա աղջկա ջուղաբը, մնում ա շիվարած, գլխի վրեն մոլորած, չի իմանում՝ ի՛նչ անի, ի՛նչ խաբար ղրկի Ֆրանգաստունի թագավորին: Կանչում ա իրա նազիր-վեզրին, պալատի մարդկերանցը քոմմըքին էլ հավաքում ա, բալի մի ճար անեն: Սրանք դե՛ս տվին, դե՛ն տվին, ինչքամ խելք-խելքի տվին, միտք արին՝ զադ դուս չէկավ, չկա-թացին գտնի:

Բիրդան թագավորի միտն ընկավ զարգյարի աշկերտը, ասեց.— Մարդ ա, բալի նա գտնում ա:

Հրամայեց էթան ֆորիցը հանեն, բերեն իրա կուշտը: Էն սհաթը էթում են հանում, բերում: Տղեն գալիս ա թագավորին գլուխ տալի, ընդե կաննում:

— Տղա՛,— ասում ա թագավորը,— քեզ մի բան եմ ուզում հարցնի. չեմ գիտա կգտնես, թե չէ:

— Հարցրա՛, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա տղեն,— բալբի գտնում եմ:

— Թե իմացար էս իրեք ձիու յաշը,— ասում ա,— ինչ ուղես՝ կտամ:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա տղեն,— զրանում ի՛նչ կա, որ չիմանամ:

— Դե իմացի տենա՛մ,— վրա ա բերում թագավորը ուրախացած:

Տղեն էրեկվա տված խրատը մտիցը չէր քցե: Էն սհաթը ձիանոնց նոխտեքն առավ ձեռը, քաշեց, տարավ դպա աղբուրը, լավ-լազաթին ջրեց, լեղացրեց, եղ բերեց գոմումը կապեց: Ծննա դնաց դարի բերեց, ածեց աղաքները, որ ուտեն. ինքն էլ մխելի հեռու կաննեց, որ վարավուրդ անի, տենա ոնց են ուտում: Տեհավ, որ ձիանոնցից մինը, աղչկա ասածի պես, գլուխը կոխեց մսուրքը ու արխելին իրա համ ուտում էր: Տեհավ էն մինն էլ մոտացավ գարուն, համա յա ուտում էր, յա չէ, յա թե չէ ֆոնչացնում էր: Համա վրա իրեք ձին, որ, ասես, դարի չէր ուտում՝ յա դե՛ս, դե՛ն էր ծով ըլնում, տոճինկ տալի, յա թե չէ քացի քցում, խալխին վախացնում: Ըստօնք որ լավ վարավուրդ արեց, մոտացավ թագավորին:

— Թագա՛վորը սաղ ըլնի,— ասեց,— հրես էս ձին տենում ես, էս իրեք տարեկան ա. էս մինը էրկու տարեկան. էն մեկերն էլ՝ մի տարեկան ա:— Մին-մին մատով շանց տվեց:

Ֆրանգստունի թագավորի մարդիկը, թագավորի նաղիր-վեզիրը քոմմա մնացին մաթ էլած, բերանները բաց իրար էրեսի մտիկ անելուն: Թագավորի ուրախությունին հո հասար չկար. չէր իմանում ի՛նչ անի, ո՛նց աշկերտի լավությունի տակիցը դուս գա, որ լավ ըլնի: Համա բիրդան նրա էրազը միտն ընկավ: Թագավորը աղաչանք-պաղատանք արեց, որ ասի, նա էլի սատանի ձին նի էլավ, չասեց: Թագավորը հրամայեց, որ էլ եղ տանեն քցեն ֆորը:

ընդե կենա ընշանք խելքի գալը: Նոքարները տարան զարգյարի աշկերտին էլ եդ քցեցին ֆորը, թողին էկան:

Թագավորը Ֆրանգըստունի թագավորի մարդկերանց հեննա լալ-լավ փեշխաշներ դրեց, ճամփու քցեց:

Անց ա կենում ըսենց մի վախտ, մի ամիս, էրկու ամիս, իրեք ամիս, օրեն մի օրը Ֆրանգստունի թագավորը էս թագավորին իրեք խնձոր ա ղրկում, իրեքն էլ մի տեսակի, մի ռանգի ու մի մենծությունի. ապսպրում ա, թե. «Պտի իմանաս էս իրեք խնձորից ո՛րը քա՛նի տարվա ա. չիմացար՝ իմաց կա՛ց սաղ թագավորությունդ քարոքանդ կանեմ, քեզ էլ տնով-տեղով եսիր կտանեմ»:

Թագավորը էլի դարավաշներ ղրկում իմաց ա տալի իրա աղջկանը, թե.— Ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բան. կարաս՝ մի իլլա՛ճ արա:— Աղջիկը էս հետ էլ ա խաբար ղրկում հորը, թե՝ իրա իմաստունությունը գնացել ա, թո՛ղ ուրիշ մարդ գտնի:

էդ իրիկուն զարգյարի աշկերտը, ամեն օրվա պես, էլի կախ ա ըլնում թագավորի աղջկա՝ օթախը: Աղջիկը սրան նաղլ ա անում:

— Բա չես ասի,— ասում ա,— ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բան: Ֆրանգստունի թագավորը հմի էլ իրեք խնձոր ա ղրկե հորս, որ իմանա նրանցից ամեն մինը քա՛նի տարվա խնձոր ա. «Չիմացար,— ասել ա,— իմաց կա՛ց սաղ թագավորությունդ քարոքանդ կանեմ»: Հերս էս հետ էլ էր ինձ կանչե, որ էթամ մի ճար անեմ, համա ես ղաստի չգնացի, որ էլի քեզ կանչի, էթաս գտնես:

— Բա է՛դ ոնց պտի գտնեմ,— հարցնում ա տղեն:

— Խնձորները,— ասում ա,— վե կունես ձեռդ, կէթաս հավլի դրադին կկաննես, մին-մին կքցես ջուրը. էն որ գնաց ջրի տակը ու եդի էլավ ջրի էրեսը, իմացի, որ մի տարվա ա. էն որ քցելու բոշտան մի քիչ տակն էլավ, էլ եդ դուս էկավ ջրի երեսը, իմացի, որ էրկու տարվա ա. համա էն որ ըսկի ջրի տակը շի էթա, հենց կմնա էրեսին, իմացի, որ ըն էլ իրեք տարվա ա:

— Լա՛վ,— ասում ա տղեն,— ոնց որ ասեցիր, ընենց էլ կանեմ:

Սրանց թողանք ըստե, գանք խաբար տանք թագավորիցը:

Թագավորին որ խաբար են բերում, թե աղջիկդ ըսենց ա ասում, էն սհաթը հրամայում ա նոքարներին, էլի էթան զարգյարի աշկերտին ֆորիցը հանեն, բերեն: Էթում են հանում, բերում թագավորի կուշտը: Տղեն թագավորին զուխ ա տալի, ընդե կաննում:

— Տղա՛,— ասում ա թագավորը,— քեզ մի բան էլ պտի հարց-
նեմ, շեմ գիտա կգտնես, թե չէ:

— Ա՛սա, թագավորն ապրած կենա, բալքիմ գտնում եմ:

Թագավորը իրեք խնձորը բերում ա, տալի տղին:

— Կարա՛ս իմանա,— ասում ա,— էս խնձորներէց ո՛րը քա՛նի
տարվա ա:

— Թագավորն ապրած կենա,— ասում ա,— դրանից էլ հեշտ
բա՛ն:

Տղեն դե աղջկա խրատը միտն էր պահե, է՛լի: Խնձորներն առ-
նում ա թագավորի ձեռիցը, էթում հավելի ղրաղին կաննում, մին-
մին քցում շուրք: Տենում ա, ոնց որ աղջիկն ասել էր, ընենց էլ
էլավ: Ըսենց մին-մին որ քցեց, իմացավ ո՛րը քա՛նի տարվա ա,
ջկեց, տվեց թագավորին:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասեց,— էս մի՛ տարվա խըն-
ձոր ա, էս՝ է՛րկու տարվա, ըս էլ՝ ի՛րեք տարվա:

Ֆրանգստունի մարդիկը, թագավորի նաղլը-վեզիլը մնացին
արմացած, թե՛ էս տղեն ի՛նչքամ իմաստուն, ի՛նչքամ խելոք ա,
որ ըս էլ էրկու հետ էսթավուր դժար բանը գտնում ա: Թագավորը
հո՛ ուրախացե, աշխարով մին էր էլե. ուզում էր դրան լավ-լավ
փեշքաշներ տա, մուրախաս անի, բիրդան էլի՛ նրա էրազը միտն
ընկավ:

— Տղա՛,— ասեց թագավորը,— քեզ ուզում եմ բաց թողամ
էթաս, քու արևի ձենն ածես. արի գոքիդ քարը վե՛ր ածա, ասա
տենամ էրազդ ի՛նչ ա:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասեց տղեն,— բան գիտաս՝
բան ա՛սա. ես էրազ ասողը չեմ:

Թագավորը տեհով, որ չէ, շիլնում, էրազը չի ասում, էլի կոշտ
ու կոպիտ ջուղար ա տալի, հրամայեց որ տանեն էլ եդ քցեն ֆորի
մեջը, բալքի ընդե խրատովի, խելքի գա: Նոքարները տղին քաշքշե-
լոն տանում են էլ եդ գցում ֆորի մեջը, վե կենում գալի:

Թագավորը Ֆրանգստունից էկած ղոնաղներին լավ-լավ փեշ-
քաշներ ա տալի, ճամփու դնում իրանց երկիրը:

Անց ա կենում ըսենց մի ամիս, էրկու ամիս, իրեք ամիս, վեց
ամիս, մախլասի՛ մի տարի, Ֆրանգստունի թագավորը էլ մարդ չի

¹ Տղազիր տեքստում այս բառը բացակայում է, ավելացված է բանա-
հավաքի ձևերով (Մ. Կ.):

դրկում էս մեր թագավորի կուշտը: Սա էլ ուրախանում ա, հենց իմանում ա՝ պրծավ նրա ձեռիցը: Համա ո՛րդէ. օրեն մի օրը մըն էլ ի՛նչ ա տենում՝ Յրանգստունի թագավորը հրես տասներկու էրեխա ա դրկե, տասներկուսն էլ մի բոյի, մի բուսաթի. էնքա՛մ իրար նման, էնքա՛մ իրար նման, կասենաս տասներկուսն էլ աղալտինք ըլնեին, մի հորից, մի մորից. մի խոսքով՝ ոնց որ մի խնձորը տասներկու տապակ արած, ընդե դրած, էնքա՛մ իրար նման ին. թամբահ ա անում, թե. «Պտի իմանաս սրանից ո՛րն ա աղջիկ, ո՛րը տղա. չիմացար՝ իմաց կա՛ց դոշուն վե կունեմ, կգամ թախտդ տալի ու տարաղ կանեմ»:

Խեղճ թագավորի թուք ու մուքը կպավ: Զէր իմանում ի՛նչ անի. ի՛նչ վայ տա գլխին: Ծարը կտրած, էլի դարավաշներին դրկեց իրա աղջկա կուշտը, որ գա տենա ի՛նչ ա անում, Յրանգստունի թագավորի ջուղաբը ո՛նց ա տալի:

Համա աղջիկը էլի գլուխը տակը շտվեց, խաբար դրկեց, թե. — էդ իմ բանը չի, քեզ հմար ուրիշ մարդ գտի:

Որ մթնում ա թե չէ, զարգյարի աշկերտը ֆորիցը քաշ ա ըլնում թագավորի աղջկա օթախը, աղջիկը դրան ասում ա. — Բա չես ասի՝ ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բան, Յրանգստունի թագավորը տասներկու էրեխա ա դրկե հորս, որ իմանա նրանցից ո՛րն ա աղջիկ, ո՛րը տղա: Հերս էլ դարավաշներին դրկել էր ինձ կանչե, որ էթամ Յրանգստունի թագավորի ջուղաբը տամ. ես էլի մախսուս չգնացի, ասեցի. «Իմ բանը չի»:

— Բա է՞դ ոնց պտի գտնեմ, — հարցնում ա տղեն:

— Կէթաս, — ասում ա աղջիկը, — իբրուղը տաք ջուր կլցնես. գշերով-գշերհանա հաշտումը կկաննես: Էն տասներկու էրեխեն որ վե կկենան էրեսները լվանան, կէթաս ձեռներին ջուր կածես: Զուր ածելու վախտը ով տեհար տաքին չդիմացավ, ձեռը քաշեց ու օօ՛ֆ-օօ՛ֆ» արեց, իմաց կա՛ց նա տղա ա. ով ձեռը չքաշեց, տաքին դիմացավ, իմաց կա՛ց նա աղջիկ ա: Ըսենց, — ասում ա, — մին-մին կշոկես, տղեքանցը ջոկ օթախ կանես, աղջկերանցը՝ ջոկ: Նոր Յրանգստունի թագավորի մարդկերանցը կկանչես, կասես. «էս վեցը տղա են, մեկել վեցը՝ աղջիկ»:

— Կա՛վ, — ասում ա տղեն, — ոնց որ ասեցիր՝ ընենց էլ կանեմ:

Սրանց թողանք ըստե, գանք խաբար տանք թագավորիցը:

Ղարավաշները թագավորին որ խաբար բերին, թե՛ աղջիկդ ըսենց ա ասում, խեղճը մնաց գլխի վրեն մոլորած։ Ի՛նչ անեք, ի՛նչ շաներ. ո՛ւմ կանչեք, որ կարենար իրա դարտին դարման անի։ Միտք ա անում, միտք ա անում, վերջը հրամայում ա՝ էթան էլի զարդարի աշկերտին կանչեն։ Էթում են ֆորիցը հանում, բերում թագավորի կուշտը։ Տղեն թագավորին գլուխ ա տալի, էն դիհը կաննում։

— Տղա՛,— ասում ա,— Ֆրանգստունի թագավորը հմի էլ ըսենց մի գուլում ա ապսպարե. տե՛ս կարա՛ս գտնի։

— Խի՞ չեմ կարա, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա տղեն,— դրանից էլ հեշտ բա՛ն։ Համա, թագա՛վորն ապրած կենա, ես էլ քեզանից մի բան պտի ուղեմ. չեմ գիտա՝ կտա՛ս, թե չէ։

— Ուղա՛,— ասում ա թագավորը,— մի՛ վախի, սաղ թագա-վորութունս էլ ուղես, չեմ խնայի՝ կտամ։

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— լսել եմ մի սի՛րուն, մի նա՛շխուն, մի հուրի-մալաք աղջիկ ունես, որ Ֆրանգրստունի թագավորի ուղածը գտնեմ, էդ աղջիկն էլ ինձ տա՛լիս ես։

— Տալիս եմ,— ասում ա թագավորը,— մորդ կաթի նման քեզ հալալ ա։

— Տա՛լիս ես։

— Տալիս եմ,— ասում ա թագավորը։

— Բաս որ ըստենց ա,— ասում ա տղեն,— Ֆրանգստունի թագավորի ուղածն էլ ջուխտ աչքիս վրեն։

Էդսի օրը, լիսանում ա թե չէ, տղեն իբրուղը տաք ջուր ա լըցնում, մի ձեռին բռնում, լազանն էլ մեկել ձեռն ա առնում, փեշկիրն էլ ուսովը քցում, գալի հաշտումը կաննում։ Թագավորի դոնաղները վեր են կենում տեղներիցը, դուռ գալի հաշտը, որ էրեսները վառան, տղեն աղաք ա գալի, մին-մին ձեռներին ջուր ածում։ Ու՛ր որ տաքին չի դիմանում, ձեռը քաշում ա «օ՛ֆ-օ՛ֆ» անում, նրան ջոկ օթախ ա անում. ու՛ր որ չէ, տաքին դիմանում ա, թողում ա ընդե։ Ըսենց քոմմքի ձեռին ջուր ա ածում, իրարից ջոկում, եննա կանչում ա Ֆրանգստունի թագավորի մարդկերանցը։

— Է՛կեք,— ասում ա,— տեհեք դրո՛ւստ եմ ջոկե, թե չէ։

Ֆրանգստունի թագավորի մարդիկը գալիս են տենում՝ դրուստ ա ջոկե. մնում են մաթ էլած էս տղի խելքի վրեն։

— Ա՛ֆֆարիմ, — ձեն են տալի Յրանգաստունի մարդիկը, — դրուստ ես ջոկեմ:

Թագավորը բերում ա դրանց լավ-լավ փեշքաշներով ճամփու դնում դպա Յրանգաստուն: Եննա թաղարեք ա տենում, բերում աղ-ջըկանը զարգյարի աշկերտի վրեն նշան դնում, պսակում, օխտն օր, օխտը գշեր հարսանիք անում:

Ինչ քե՛ֆ, ինչ ուրախությո՛ւն, ինչ դափ ու զուռնա՛, որ էլ հալ ու հեսար չկար:

Սրանց թողանք ըստե, գանք խաբար տանք Յրանգաստունի թա-գավորի մարդկերանցիցը:

Նրանք էթում են, էթում են, էթում են, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, հասնում են իրանց երկիրը: էթում են դուզ թագավորի ամարաթը, թագավորին գլուխ տալի, ընդե կաննում:

— Հը՛, — հարցնում ա թագավորը, — ի՞նչ ջուղար եք բերե էն երկրի թագավորիցը:

— Թագա՛վորն ապրած կենա, — ասում են, — նրա երկրում մի ջահել-ջիվան տղա կա, էնքա՛մ խելոք, էնքա՛մ իմաստուն, որ էլ չենք կարա ասի. ըս էլ իրեք հետ ինչ հարցնում ես՝ նա՛ ա գտնում:

— Բաս որ ըտենց ա, — ասում ա թագավորը, — կէթաք էլ եդ էն երկիրը, իմ անումը կտաք, էն տղին վե կունեք, կրերեք իմ կուշտը, կասեք. «Մեր թագավորը քեզ կանչում ա». մի տենամ էդ ի՞նչ թավուր իսան ա, որ ըս էլ իրեք հետ իմ ասածը գտնում ա:

— Մեր աչքի վրեն, թագա՛վորն ապրած կենա, — ասում են նրա մարդիկը:

Թագավորին գլուխ են տալի, դուս գալի, էթում ճամփի թա-ղարեք տենում, հեգսի օրը, դեռ լիսն ու մութը չրաժանված, ընկ-նում ճամփա դպա էն թագավորի երկիրը:

էթում են, էթում են, էթում են, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, գշեր, ցերեկ էթում են՝ մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի շաբաթ, էր-կու շաբաթ, մախլասի՛ մի ամիս, հասնում են էն թագավորի եր-կիրը: էթում են թագավորին գլուխ տալի, ընդե կաննում:

Թագավորը սրանց որ շի տենում, թուք ու մուքը կայնում ա, ասում ա. «Հալըաթ Յրանգաստունի թագավորը էլի թաղա բան ա ապսպրեք»:

— Հը՛, խե՛ր ըլնի, — հարցնում ա թագավորը նրանց:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում են նրանք,— մեր Թագավորը քու էն իմաստուն մարդին կանչում ա:

Թագավորը էն սհաթը մարդ ա ղրկում զարգյարի աշկերտի եննուցը, կանչիլ տալի: Զարգյարի աշկերտը դալիս ա Թագավորին ղրուս տալի, ընդե կաննում:

— Տղա՛,— ասում ա Թագավորը,— Ֆրանգստունի Թագավորը քեզ կանչել ա, կէ՛թամ:

Խեղճ տղի ջանը եռ ու քորն ընկնում ա. էթա՛ վալ թե մի բան հարցնի, չկարենա ջուղար տա, ղլուխը թռցնիլ տա. չէթա՛ վա՛յ թե հերստի, ղոշուն վեր ունի, դա վրենբը կռիվ: Ըսենց մնացել էր էրկու ջրի արանքին, չէր իմանում ի՛նչ անի, ի՛նչ շանի: Վերջը որ շատ միտք ա անում, միտք ա անում, տենում ա՝ ճար, իլլաճ չկա, պաի էթա:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— որ հրամայում ես՝ կէթամ, ի՛նչ անեմ:

էս տղեն ա՝ մի քանի օր մնում ա, ճամփի հմար պաշար ա վեր ունում, վի կենում նրանց հեննա ճամփա ընկնում դպա Ֆրանգըստուն:

Գալիս են, դալի, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի շարաթ, մախլասի՝ մի ամիս, հասնում են Ֆրանգըստուն: Թագավորի մարդիկը տղին աղաք են անում, տանում ղուլ Թագավորի ամարաթը, Թագավորին ղլուխ տալի, ընդե կաննում:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում են,— հրես էն իմաստուն տղին բերել ենք:

— Ֆլա՛ն տղեն դո՛ւ ես,— հարցնում ա Թագավորը:

— Հա՛, ես եմ, Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա տղեն:

— Դե, որ ըտենց իմաստուն ես,— ասում ա,— ա՛ռ էս պողպատի կտորը, ինձ հմար սրանից մի լավ ձեռք մախմուրի պես կալող շոր կարա՛, որ հազնեմ: Իրեք օր էլ քեզ վաղա եմ տալի,— ասում ա,— կարեցիր՝ աղջիկս քեզ կտամ, վրին էլ բոլ մալ ու ղուլ վաթ. չկարեցիր՝ իմաց կա՛ց ղլուխդ կֆը՛ռա:

Խեղճ տղեն էս որ լսեց, լեղին ջուր կտրեց: Ճարն ի՛նչ. մի հետ ընկել էր, պաի քաշեր: Պողպատի կտորը վե կալավ, դառը-տիսուր դուս էկավ, զնաց: Էդ Թագավորի աղջկա փանջարի կշտովը անց-

կենալիս, թագավորի աղջիկը դրան վարավորդ արեց. գլուխը փան-
ջարիցը հանեց, տղի հեննա խոսաց:

— Ֆլա՛ն իմաստուն տղեն դո՛ւ ես,— հարցրեց աղջիկը:

— Հա՛, ես եմ, թագա՛վորի աղջիկը սաղ ընի,— ասեց տղեն:

Տղեն որ գլուխը չի բանձրացնում, մտիկ տալի, տենում ա-
ի՛նչ, մի ա՛ղջիկ, մի ա՛ղջիկ, մի ա՛ղջիկ, էնքա՛մ սիրուն, էնքա՛մ
նաշխուն, որ շոտես, շիմես, շհագնես, շմաշես, հենց նրա գլու-
խամալին թամաշ անես, էնքա՛մ մի սիրունիկ վագ էր. Դրան որ չի
տենում, խելքամաղ ա ըլնում, մնում:

— Բա խի՞ ես ըտենց դառը-տխուր,— հարցրեց աղջիկը:

— Ի՛նչ անեմ, տխուր չըլնեմ,— ասեց տղեն,— հերդ ինձ մի
պողպատի կտոր ա տվե, որ իրա հմար մի ձեռք շոր կարեմ. չկա-
քեցի՛ պտի գլուխս կտրիլ տա: Հմի մնացել եմ մոլորած, չեմ իմա-
նում ի՛նչ անեմ, ի՛նչ շանեմ:

— Տղա՛, — ասեց աղջիկը, — մի՛ վախի, ես ընենց կանեմ, որ
քու մի մազն էլա չի թեքվի: Կէթաս,— ասեց,— աղլուխդ լիքը ավաղ
կլցնես, կտանես հորս կուշտը, կասես. «Թագա՛վորն ապրած կե-
նա, էս ավազիցը թել մանիլ տու, որ քու ուզած մի ձեռք շորը
կարեմ»: Որ կասի. «Ախար ավազիցը թել կմանվի՞»: Կասես.
«Ավազիցը որ թել չի մանվի, բա պողպատիցը շոր կկարվի՞»:

Տղեն էս որ լսում ա, ուրախանում, աշխարով մին ա ըլնում:
էն սհաթն էթում ա աղլուխը լիքը ավաղ կցնում, եդ գալի թագա-
վորի ամարաթը, թագավորին գլուխ տալի, ընդե կաննում:

— Հը՛, տղա՛, — հարցնում ա թագավորը, — խի՞ եդ էկար:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— էս ավաղը բե-
րել եմ՝ մանիլ տաս, որ քու ուզած շորը սրանով կարեմ:

Թագավորը մնում ա սառած, տղի էրեսին մտիկ անելուն:

— Հը՛, թագա՛վորն ապրած կենա,— վրա ա բերում տղեն,—
խի՞ ես ըտենց էրկեն ու բարակ միտք անում:

— Ո՛նց միտք շանեմ,— ասում ա թագավորը, — ըսկի էդ ըլ-
նելու բա՛ն ա, որ ասում ես: Ավազիցը թել կմանվի՞:

— Ավազիցը որ թել չի մանվի,— ասում ա տղեն,— բա պող-
պատիցը շոր կկարվի՞:

Թագավորը տղի խելոք ջուղաբը որ լսում ա. — Տղա՛, — ասում
ա, — դու տարար. աղջիկա մորդ կաթի նման քեզ հալալ ա, զնա
քու արեկի ձե՛նն ածա:

էն սհաթը բերեց աղջիկը տվեց տղին, աղջկա հեննա լավ բա-
ժինք դրեց, լավ մալ ու գոլվաթով, լավ-լավ փեշքաշներով ճամ-
փու դրեց իրա երկիրը:

Տղա, աղջիկ ճամփի թաղարեք տեհան, բեռները բարձեցին,
դնացին թագավորի ձեռը պաշեցին, թագավորի կնկա ծիծը պաշե-
ցին, ընկան ճամփա:

էս տղեն ա՛ էկավ, էկավ, էկավ, մի օր, էրկու օր, իրեք օր-
մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, մախլասի՝ մի ամիս, հասավ իրանց
երկիրը:

Խաբարը տարան թագավորին, թե.— Հրեն փեսեդ եքա քոչ ու
բարխանով գալիս ա, հեննեն էլ մի սի՛րուն, մի նա՛շխուն, մի հու-
րի-մալաք աղջիկ, որ տենողի խելք ա էթում:

Թագավորը մենծ դռուն՝ ա վեր ունում, իրա նազիր-վեզիրի՝
հեննա դուս գալի փեսի աղաքը՝ Թագավորն ու տղեն իրար որ տե-
նում են, ուրախանում, աշխարով մին են ընում. իրար հեննա վեր
են կենում, գալի թագավորի ամարաթը: Նո՛ր ըստե ասում են,
խոսում, մասլահաթ անում, տղեն իրա գլխով անցկացածն ա նազը
անում, նրանք իրանց. ըսենց ուրախանում են, խնդում, ծիծաղում,
ջա՛ն ասում, ջա՛ն լսում:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա տղեն,— ընչանք օրս
իմ էրազը չի ասում, համա հմի պտի ասեմ:

— Ասա՛,— ասում ա թագավորը,— ասա՛ տենամ էդ ի՛նչ էրազ
էր, որ ի՛նչ արի, շարի, ի՛նչ Հուդի շարշարանք տվի՝ շասեցիր:

— Էրադում,— ասում ա,— տեհա մի լավ գլուլի բաղում նըս-
տած եմ: Տեհա էդ բաղի միջիցը էրկու սի՛րուն, նա՛շխուն, հուրի-
մալաք աղջիկ դուս էկան ու դուզ՝ դուզ ինձ: Դրանցից մինը քու
աղջիկն էր, մեկելը՝ Ֆրանգստունի թագավորի աղջիկը: Էդ էրկու
աղջիկը որ էկան իմ կուշտը. մինը մի ծնկանս նստեց, մինը՝ մեկել
ծնկանս: Դե ջահել տղա, ջահել աղջկեք, սիրտս չհամբերեց, ձեռս-
քցեցի Ֆրանգստունի թագավորի աղջկա ճտովը, ջուլստ թուշը դա-
լիմ պաշեցի, եդ դառա, որ քու աղջկա թուշն էլ պաշեմ, մըն էլ էն
տեհա, շըրք՝ փ. մի սիլլա էրեսիս: Մուրազս փորիս վե թուա, տե-
հա՛ ո՛նչ թաս կա, ո՛նչ համամ: Ես էլ, թագա՛վորն ապրած կենա,
դրա հմար ասեցի. «Ինձ սիլլա տվող, ոնց որ իմ մուրազը փորիս
թողիր, բարով դու էլ քու մուրազին չհասնես»: Թագա՛վորն ապ-
րած կենա,— ասում ա,— հրես էս էր իմ տեհած էրազը, որ ի՛նչ-

քամ շարշարեցիր, ի՛նչ արիր, շարիր՝ շասեցի: Համա հմի ասում
եմ, շունքի ես իմ մուրազին հասել եմ:

Թագավորն էս ուր լսում ա, իրա թախտիցը վեր ա գալի, տղին
նստացնում իրա տեղը Թագավոր:

Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնե՞ր ձեր մու-
րազին:

